

Nové dějiny desátek

Jiří Doležel

NOVÉ DĚJINY DESÁTKŮ

JIŘÍ DOLEŽEL

*Tuto knihu věnuji především
mému Spasiteli Pánu Ježíši Kristu;
dále ji věnuji mé milované manželce a také všem
křesťanům, kteří mi byli nápomocni při jejím vzniku
radou, kritikou i povzbuzením.*

Předchozí vydání knihy Dějiny desátků:

První vydání. Ostrava 2001. Kniha ISBN 80-238-7465-9

Druhé vydání. Ostrava 2002. Kniha ISBN 80-238-9309-2

Třetí vydání. Ostrava 2007. Vydáno jen v PDF formátu.

Předchozí vydání knihy Nové dějiny desátků:

První vydání. Ostrava 2009. CD-ROM, ISBN 978-80-254-5679-8

Druhé vydání. Ostrava 2012. CD-ROM, ISBN 978-80-260-2082-0

Aktuální vydání knihy Nové dějiny desátků:

Druhé vydání. Ostrava 2017. PDF, ISBN 978-80-270-1323-4

PŘEDMLUVA K DRUHÉMU VYDÁNÍ NOVÝCH DĚJIN DESÁTKŮ

Tématu desátek jsem věnoval mnoho let výzkumu a nyní přišla chvíle, kdy je opouštím. Těm čtenářům, které kniha přivede k zamyšlení a další studium Písma pak přinese do jejich životů svobodu a milost Kristovu, chci vyzvat: držte se pevně Božího slova. Nenechte se nikým znovu dostat pod jeho zákona skutků, kterými se Židé kdysi marně pokoušeli zalíbit Bohu. Jen z Boží milosti bez našich skutků spravedlnosti lze do srdce přijmout Ježíše Krista jako Zachránce. Pak je možno žít v každodenním spolehnutí se na vedení jeho Ducha Svatého.

Přede mnou jsou pak již otevřena další biblická témata, která si zaslouží, aby se jim věnovala náležitá pozornost.

V Ostravě 30. 5. 2017

PŘEDMLUVA K PRVNÍMU VYDÁNÍ NOVÝCH DĚJIN DESÁTKŮ

Když jsem před dvěma léty připravoval třetí vydání knihy Dějiny desátek, byl jsem přesvědčen, že je to již vydání poslední. Ale jak říká staré přísloví: „Člověk mění, Pán Bůh mění.“ Ačkoliv jsem nové informace o desátech téměř nevyhledával, přesto ke mně začaly různými cestami přicházet. Jednou to byla informace o křesťanech v Americe, kteří v době krize kvůli desátkům přicházejí o střechu nad hlavou a stávají se bezdomovci, jindy to byla zpráva o objevu starého nápisu na Akropoli. Nakonec jsem usoudil, že těch nových věcí je tolik, že by bylo nešťastné nechat si je jen pro sebe. Proto vám předkládám knihu Nové dějiny desátek a modlím se přitom, ať si Pán Ježíš Kristus použije tuto nedokonalou knihu k tomu, aby Boží milost vstoupila do vašeho života. *Nebo zákon skrze Mojžíše dán je, milost a pravda se stala skrze Ježíše Krista. (Jan 1,17)*

V Ostravě 10. 10. 2009

PŘEDMLUVA K III. VYDÁNÍ KNIHY DĚJINY DESÁTKŮ

Od druhého vydání této knihy již uplynulo pět let. Mezitím se mnohé událo. Kniha se stala pro některé křesťany z charismaticko-letničního hnutí knihou zapovězenou, o jejíž existenci není radno hovořit či psát. Také jsem byl mezitím konfrontován s faktem, že byla šířena zaručeně pravdivá zvěst, že jsem její obsah již odvolal. Kniha tak bude jistě zklamáním pro ty, kteří tuto nepravdu šíří. Rád bych tak chtěl novým doplněným vydáním dát křesťanům k dispozici knihu, která by jim odpověděla na základní otázky, týkající se desátek. Kéž je to pak především slovo Písma, které se stane duchem a životem, který změní životy věřících, vždyť: „*Nic nezmůžeme proti pravdě, nýbrž jen ve jménu pravdy.*“ (2K 13,8)

V Ostravě 19.5.2007

ÚVOD

Hádají se spolu pastor, kněz a rabín, kolik peněz mají dát na dobročinné účely. Pastor řekne: „Uděláme to takhle, nakreslíme na zemi kruh, hodíme peníze do vzduchu, a kolik jich spadne do kruhu, tolik dáme na dobročinnost.“ Ale kněz řekne: „Ne, my ty peníze hodíme do vzduchu a to, co spadne mimo kruh, to dáme.“ Konečně rabín řekne: „Ne, my ty peníze hodíme do vzduchu a kolik Bůh chce, tolik ať si vezme.“

Tato anekdota, kterou jsem před časem slyšel, je blízká otázce, již si lidé kladou v různých podobách od nepaměti: „Kolik peněz by lidé měli dávat na boží dílo?“ Pokud tuto otázku položíme kazatelům, jistě od některých uslyšíme odpověď, že máme dát **desátky** a bude nám též vysvětleno, co je skryto pod oním slovem. Budou vysvětlovat právem; pokud bychom se totiž dnes zeptali nevěřících lidí, co znamená termín „desátky“, byli bychom překvapeni, jak málo znají jeho význam. Možná by nám řekli, že to je „něco ze středověku“, anebo by odpověděli, že je „vybírání šabatisté“. Museli bychom mít notnou dávku štěstí, abychom kromě bezradného pokrčení ramen uslyšeli správnou odpověď: „Desátek je desetina z úrody, kterou křesťané odváděli církvi.“ Položit přitom stejnou otázku před 200 lety by bylo zcela zbytečné. Tehdy totiž všichni lidé desátky velmi dobře znali z vlastní zkušenosti. Desátky však ani dnes nejsou pojmem čistě historickým, kterým se zabývají jen historikové, je zde totiž nemálo kazatelů pokoušejících se křesťany znovu přivést k odvádění desátků, aniž by tušili, kolik zla a utrpení již skrze ně církve způsobila. Naše kniha si klade za cíl připomenout mnohé skutečnosti, které jsou již dnes křesťanům neznámé. Z praktických důvodů je přitom rozdělena na dvě části. V první části podnikneme vzrušující výlet do historie a budeme zkoumat roli desátků v kontextu dějin evropských i světových. Ve druhé části se podíváme, co o desátcích učí Bible.

Desátková míra ve francouzské obci Cognin les Gorges. Foto Geogeo38.

I. ČÁST - DESÁTKY V DĚJINÁCH

Papež Sixtus V. dal v 16. století napsat nad dveře Vatikánského archivu varovnou větu: „*Kdo sem vstoupí, je bez dalšího exkomunikován.*“¹⁾; touto hrozbou však neprozřetelně odhalil svůj strach z církevních dějin. Ohlédneme-li se zpět do historie, zjistíme, že se měl skutečně čeho bát. Dodnes se katolická církev pokouší očistit od své temné minulosti; stále se však vyhýbá mnoha tématům, která jsou jí nepříjemná. Jmenujme zde například inkvizici, upálení Mistrů Jana Husa a Jeronýma Pražského, násilnou rekatolizaci, pálení čarodějnic a Biblií a také v neposlední řadě mnohé sexuální zvrhlé papeže.

Také desátky patří mezi choulostivá témata, o nichž se dnes nemá anebo spíše nesmí příliš psát. Pojdme nyní nahlédnout pod tento závoj mlčení a společně sledujme události, ve kterých hrály desátky významnou roli.

STAROVĚKÉ NÁRODY

S desátky se překvapivě nesetkáme pouze v křesťanství, ale byly hojně praktikovány také v náboženstvích mnoha starověkých národů. Například v **Babylónii** byly dávány desátky:

„Zvláštní pozornost zasluhuje dávka, která postihovala všechny právě zmíněné subjekty jednou desetinou jejich důchodu, tzv. Ešru, „desátek“. Desátek se platil především hlavním chrámům (největší počet dokladů je dochován ze Sipparu a Uruku) jmenovitě z úrody obilí a datlí (mohl být vyplacen také ve stříbře), ze zahradních plodů, dobytka, drůbeže, ryb, dříví, kovových výrobků, polodrahokamů i zlata. K vybírání desátků byli chrámem ustanoveni zvláštní funkcionáři, rab ešre, „představený desátků“. Do míst ležících ve větší vzdálenosti od chrámu byli vysíláni zvláštní poslové. Odvádění desátků bylo kontrolováno nadřízenými orgány (představeným města, místodržícím aj. V případě prodlení byl poplatník povinen zaplatit další úroky), které spolu s vedením chrámu také působily na určení jeho výše.“²⁾

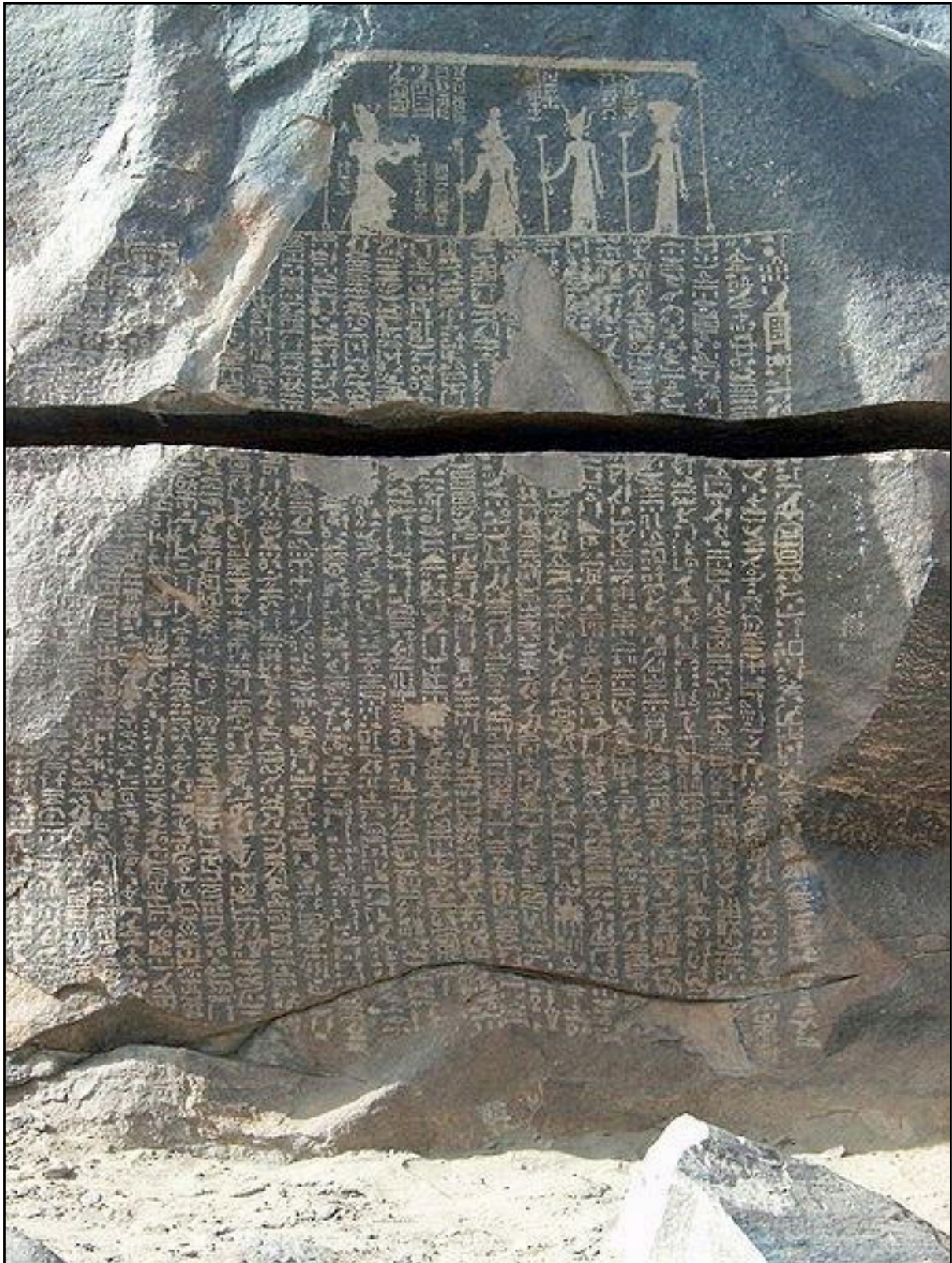
Ruský asyriolog M. A. Dandamajev,³⁾ který prozkoumal přes 100 desátkových dokumentů z Novobabylonské říše, dospěl k těmto závěrům:

- 1) Desátky v 6. století př. Kr. byly dávány do chrámu a ne do královské pokladny.
- 2) Desátky byly předepsány ze všeho zboží: ječmene, sezamu, lněného plátna, oleje, česneku, vlny, oděvů, dobytka, ovcí, ptáků, dřeva, výrobků, stříbra a zlata.
- 3) Desátky byly předepsány celé populaci.
- 4) Desátky se odváděly na konci sklizně, když plodiny dozrály.
- 5) Desátky poskytoval chrámu nadbytek a kapitál. Chrám pak dokonce fungoval jako banka. Půjčoval z desátků obchodníkům a profitoval z úroků.

V **Egyptě** je v prvním nilském kataraktu na ostrově Sahel na skále vytesán nápis „O sedmi hladových létech“. V němž Král Džoser (III. dynastie 2700 př. Kr.) oznamuje, že nařídil vybírat desátky pro Chnum-Re (egyptské božstvo):

„Kráľ dáva oběť Chnum-Reovi, pánu kataraktů, náčelníku jebské župy za to, co jsi mi prokázal: ...Ode všech rybářů lovců, ptáčníků i lovců lvů na poušti dám vybírati desátek ze všeho, co uloví. Ze všech telat, která vržena budou na těchto milích, budiž dodáván desátek do (chrámových) stájí k pečení při každodenních obětech. Budiž odváděn desátek ze všeho zlata, slonoviny, ebenového dřeva a všeho ostatního, co přivážejí Nubové a Sudanci i každý jiný, jenž přichází s nimi do Egypta. Žádný úředník nebude vydávati rozkazy v tomto území a nebude vybírati nic od jeho (obyvatelů), čím by ztenčeny byly dávky tvému chrámu... Kameníci, řemeslníci, sochaři, zlatníci a všichni tovaryši, kteří zpracovávají tyto kameny se zlatem, stříbrem, mědí, olovem, budou platit desátek ze všeho, co obdrží za každou práci,

kerou vykonají. A dále budiž odváděn desátek ze vzácného kamení, jež dopraveno bude z hořejšího území a budiž (ustanoven) správce vah, jenž bude vážit zláto, stříbro, měď a drahokamy.“⁴⁾

„Hladová stéla“ krále Džosera (O sedmi hladových letech) na ostrově Sahel z ptolemaiiovské doby. Foto Markh.

Také významné egyptské chrámy vybíraly desátky:

„sajský chrám Nejtin dostal od (egyptského) krále Nechtnebofa (řecky - Nektanebos, vládl v roce 380 před Kristem) právo vybírat v městě Naukratidě desetiprocentní daň z veškeré průmyslové výroby tohoto města a desetiprocentní clo z veškerého zboží dovezeného do tohoto města po Egejském moři.“⁵⁾ A také: „Ésetin chrám v Pilaku a Chmúnův chrám v Jébu (řec. Elephantiné) měly právo vybírat desetiprocentní daň ze všeho dovozu z Nubie.“⁶⁾ Ale také králové v V. dynastii (2500 př. Kr.) je vybírali: „Král řídí a chrání lid zákony, které vydává a které jsou závazné pro úředníky a soudy. Poddaní jsou mu za to povinni vykonáváním určitých prací, např. na stavbách, udržováním královských posílů a placením desátek z polí, pastvin, dobytka, kůží a stromů.“⁷⁾ A o úřednicích v Egyptě je psáno: „Tito úředníci vybírali daně, někdy značně brutálně; v pozdějších stoletích byly zřejmě vyměřovány ve výši desetiny sklizně.“⁸⁾

„I minu stříbra jako desátek pro Eanna, věnoval Belšasar syn králův...“ Přepis tabulky č. 322, která dokládá, že král Belšasar (píše se o něm v knize Da 5,1) obětoval desátek pro chrámový komplex Eanna v Uruku. Asi z r. 553 př. Kristem. Kresba: J. Doležel.

V hrobě Krále Škorpiona I. v jižním Egyptě byly nalezeny tabulky, kde jsou zaznamenány odvedené desátky z oděvů a oleje. Tabulky byly datovány na stáří 3300-3200 let před Kristem.

Rovněž v **jižní Arábii** byly odváděny desátky. Jihoarabský nápis (asi z r. 900 před Kristem), který se dochoval na východních hradbách zříceného města Ma'in zní:

„...z kamení a dřeva až na krov, z čestných darů, jež zasvětili 'Atharu (božstvo) z Kabadu 'Ammijada' a zbožní zakladatelé, a z poplatku, jež mu odváděli, a z desátku, jež mu spláceli, když podnikali obchodní cesty do Egypta, Gazy a A'suru a zůstali bez pohromy skrze slovo 'Athara z Kabadu a Wadda.“⁹⁾

Také v africké zemi **Dahome** (dnešní Benin), byly v primitivním černošském náboženství odváděny desátky:

„Náboženství Dahomejské jest nejhrubší fetišismus... Hliněné modly postaveny u vchodů měst i vesnic a každý kupec musí u nich odvádět desátek i dary. Kněží šatí se velmi bohatě a rovněž kněžky, jež při slavnostech a ve chrámech skoro denně před fetiši tančí.“¹⁰⁾

Dekret z Naukratisu, ve kterém král Nektanebos nařizuje: „Necht' je dána desetina ze zlata, stříbra, ze dřeva, řemeslného zboží a všeho, co přichází po moři od Řeků, veškeré zaplacené mýtné do mé pokladny ve městě Hunit, stejně jako desetina ze zlata, stříbra a vše, co je v Pamariti...“ Foto: Jon Bodsworth.

Také **Keltové** odváděli desátky svým božstvům. Svědčí o tom věnovací nápis z Orgonu a nápis na bronz z Botority.

Rovněž v **Římě** byly odváděny desátky. Nejčastěji se jednalo o dávku určenou pro náboženské účely; existovaly však i desátky, které byly formou 10 % daně z půdy vybírané ne pro božstva, ale jen pro říši římskou.

Nejobsáhleji o této dani pojednává Cicero ¹¹⁾ ve známém spise „Řeči proti Verrovi“. Také **Appiános** o nich píše:

„Pokud to byly pozemky ležící ladem vzhledem k válce... vyhlásili, že ji zatím může obdělávat kdokoli za roční dávky z výnosů, a to za desátek z obilovin a pětinu ze stromů.“ ¹²⁾

Historik **Livius** v knize „Dějiny“ konečně píše o desátku, který v roce 396 před Kristem Římané obětovali Apollónovi. Do nejmenších podrobností přitom popisuje okolnosti, za nichž byl dán. Z jeho spisu víme, že Římané se na válku často připravovali tak, že poslali posly do Delf, aby jim od tamějších věstců přinesli zprávu, zda mají jít bojovat a jak případná bitva dopadne. Tento postup Římané zvolili také, když nastala válka s etruským městem Veje. Římský diktátor Marcus Furius Camillus obdržel z delfské věštírny příznivý výrok:

„Až skončíš válku, přines jako vítěz hojný dar k mým chrámům a obnov otcovské obřady...“ ¹³⁾ Camillus se proto před bitvou odhodlal ke smělému slibu: „Apollóne Pýthijský, tvým božstvím podnícen spěchám, abych zničil město Veje, a tobě proto desetinu kořisti zaslibuji. Tebe také, Iuno Královno, která nyní přebýváš ve Vejích, prosím, abys nás jako vítěze provázela do našeho města, jež se má brzy stát i tvým, aby tě tu uvítal chrám, důstojný tvé vážnosti.“ ¹⁴⁾

Desátky a postavení chrámu se tedy mělo stát oním „hojným darem“, který si diktátor umínil dát svým božstvům. Pro Římany tato válka skutečně skončila vítězně a postavení slíbeného chrámu tak

bylo díky hojné kořisti hračkou, s desátky však nastaly nečekané problémy. Vojáci a lid totiž příliš nepospíchali, aby z bohaté kořisti obětovali desetinu:

„Pak se začalo jednat o daru Apollónovi. Když Camillus prohlásil, že mu zaslíbil desetinu kořisti, a když nejvyšší kněží - pontifikové mínili, že národ má své náboženské povinnosti dostát, nesnadno se tu dal nalézt způsob, jak poručit, aby lid přinesl zpět kořist, aby z ní byla oddělena povinná část pro svatyni. Konečně se utekli k tomu, co se jim zdálo nejmírnější: kdo by chtěl sebe i svůj dům zbavit té náboženské povinnosti, nechť sám pro sebe ocení svou kořist a odvede cennou hodnotu jedné desetiny do státní pokladny, aby z toho mohl být zhotoven zlatý dar, hodný skvělosti toho chrámu i velebnosti toho boha podle důstojnosti národa římského.“¹⁵⁾

Socha z Akropole, která stála na podstavci na němž je vytesán nápis: „Lysias věnoval Athéně prvotiny; Euarchis věnoval desátek Athéně.“
Foto: Tilemahos Efthimiadis.

Camillus byl touto vlažností Římanů zděšen a stále znovu je burcoval k odvedení desátků:

„Znovu a znovu na všech místech pronášel řeči, že ovšem není divu, že obec upadla v zuřivost; je vázána splnit slib bohům a považuje starost o všechny jiné věci za

přednější, než aby učinila zadost své náboženské povinnosti; on prý nic nemluví o darování, které vypadá spíše jako almužna než jako desátek, protože se každý k němu zavázal jako soukromý občan, ale byl zbaven té povinnosti jako člen národa; nedovoluje mu prý jeho svědomí, aby zamlčel, že jenom z té kořisti, která se skládá z majetku movitého, se ustanovuje desátek, ale že se neděje ani zmínka o dobytém městě a o území, což je také zahrnuto ve slibu.“¹⁶⁾

Historik Livius nám však při líčení těchto událostí zamlčel jednu důležitou okolnost, o které píše **Appiános**:

„Když se po dobytí Vejí objevila nepříznivá znamení pocházející od Jova, tvrdili věštci, že byly opomenuty nějaké náboženské úkony, a Camillus se upamatoval, že zapomněl dát desetinu kořisti bohu, jenž dal věštbu týkající se jezera. Senát přikázal, aby každý, kdo dostal jakýkoliv díl kořisti z Vejí, jej sám ocenil a desetinu pod přísahou přinesl. Ze zbožnosti neváhal ani obětovat desetinu půdy prodané již jako kořist. Z těchto peněz byl dán do Delf zlatý kráter, který stál na bronzovém podstavci v pokladnici Římanů a Massilských...“¹⁷⁾

ΥΥΣΙΑΣΑΝΕΘΕΚΕΝΑΘΕΝΑΙΑ
ΑΓΑΔΤΕΝΕΒΑΝΤΙΣΑΝΕΘΕΚΕΝ
ΔΕΚΑΤΕΝΑΘΕΝΑΙΑΙ

Podstavec sochy z Akropole, na němž je vytesán nápis: „Lysias věnoval Athéně prvotiny; Euarchis věnoval desátek Athéně.“ Foto: Kevin Red, Přepis nápisu: J. Doležel.

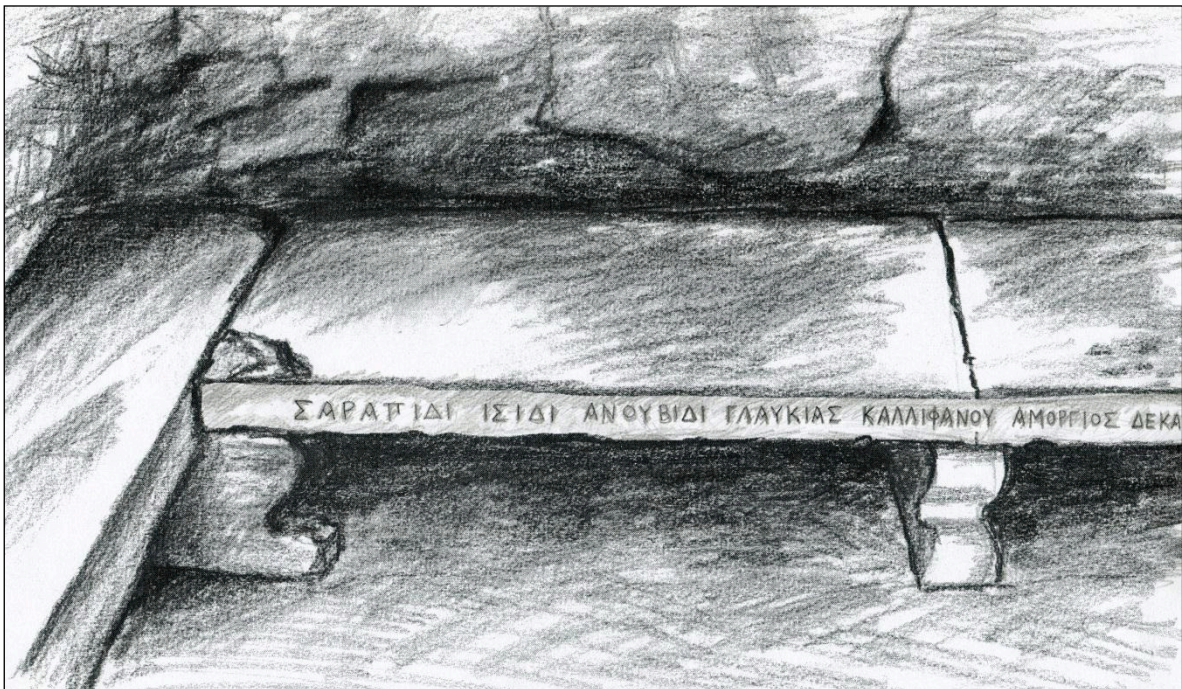
Jistota Římanů, s níž mylně věřili, že se nepříznivá znamení objevila kvůli tomu, že neodvedli desátky svému božstvu je fascinující; nelze zde pak analogicky nevidět i zkušenost některých současných křesťanů, kteří stejně jistě věří a také se bojí, že je křesťanský Bůh potrestá, neodvedou - li mu desátky.¹⁸⁾ Camillus nakonec dosáhl svého:

„Sbor pontifiků přibral k poradě Camilla a uznal za správné: co z té kořisti bylo v majetku Vejských před učiněním toho slibu a co po tom slibu přešlo do moci národa římského, z toho aby desetina byla zasvěcena Apollónovi. Tak město i venkovské polnosti byly podrobeny cenovému odhadu. Peníze byly vyplaceny ze státní pokladny a byl uložen úkol vojenským

tribunům s mocí konsulskou, aby za ně nakoupili zlato.“¹⁹⁾ Livius dále napsal, co s vybraným desátkem Římané udělali: „dali zhotovit zlaté měsidlo, aby bylo dopraveno Apollónovi do Delf.“¹⁹⁾ Z mnohasetstránkových antických knih byly ve starověku pořizovány stručné výtahy tzv. „periochy“. Tento Camillův desátek je ve výtahu z Liviova díla také zaznamenan: „Diktátor Furius Camillus dobyl Vejí, které byly obléhány po deset let. Přenesl do Říma sošku Junoninu a desetinu kořisti poslal Apollónovi do Delf.“²⁰⁾

Tento desátek obětovaný Apollónovi lze právem považovat za jednu z nejlépe zaznamenaných obětí starověku. Starověké africké město **Kartágo** bylo známo tím, že pravidelně obětovalo desátky bohu Melkartovi v Týru:

„S Karthaginou v Africe byl Tyrus provždy v čilém styku a Karthago nikdy nezapomnělo na tyrský svůj původ. Ještě ve druhé smlouvě s Římany (r. 348) jmenuje se Tyrus vedle Karthaginy (Polybius 3,24). Až do dob nejpozdějších zvláštním poselstvem Karthagiňané ročně dodávali desátek bohu Melkartovi v Tyru.“²¹⁾ A na jiném místě je psáno: „Ke slavnostem Melkartovým vypravovaly všechny osady do Tyru poselství a odváděly desátek ze vsí kořisti.“²²⁾ Také Pečírka připomíná: „Každoročně bylo z Kartága do Tyru vysíláno poselstvo, které přinášelo oběť bohu Melkartovi, pokládanému v té době za hlavní foinické božstvo, ve výši jedné desetiny kartáginských ročních státních příjmů.“²³⁾ Další božstvo, kterému je odváděli, byl **Herkules**: „Poselstva (z Kartága) pokaždé přinášela oběti Héraklovu (Melkartovu) chrámu. Je-li pravda, že se tyto oběti zpočátku rovnaly desetina státních příjmů (jak tvrdí Diodóros Sicilský XX,14), lze v nich spatřovat jistý druh poplatku.“²⁴⁾ A Justinus napsal: „Když pak mezitím Karthalo, syn Mazea, vůdce z vlasti vypovězených vojinů, vrátil se mimo otcovo ležení z Tyru, kam byl od Karthagiňanů poslán, aby tam dopravil Herkulovi desátý díl kořisti, které jeho otec v Sicilii dobyl, povolal ho otec k sobě, ale on odpověděl, že dříve vykoná povinnosti veřejné bohoslužby a potom teprve povinnosti soukromé lásky synovské.“²⁵⁾ A Tertullianus v Kartágu píše: „Nechci mluvit, jak se chováte při obětech, když obětujete zabítá již se rozkládající zvířata, když z tučných a zdravých doma přebytečných zvířat obětujete odpadky a kopyta, což obvykle dáváte doma otrokům a psům, když z desátku, který máte odevzdat Herkulovi, nedáváte ani třetinu desátku na jeho oltář.“²⁶⁾

Mramorová lavice na ostrově Delos. Ve 3.stol. před Kr. byla darována jako desátek pro Sarapis. Kresba DOK.

Obraz Biagio d'Antonio da Firenze *Triumpf Camilluse*, z roku 1470/1475 (Samuel H. Kress Collection)

Detail z obrazu Biagio d'Antonio da Firenze *Triumpf Camilluse*. Otrok sedící u nohou Camilluse měl při triumfu jediný úkol - měl diktátorovi stále připomínat: „Pomni, že jsi smrtelný člověk.“

Křesťanský spisovatel **Tertullianus**, žijící na přelomu druhého a třetího století, zcela samozřejmě píše o tom, že desátky mají pohané odvádět Herkulovi. Nenalezneme u něj ani náznak nějaké výtky, že by je raději měli odvádět pravému Bohu. Důvod této lhostejnosti k desátkům je přitom zřejmý: novozákonní církev desátky totiž vůbec nepraktikovala, neměla proto žádný důvod k tomu, aby někoho kvůli nim napravovala.

A jinde Tertullianus napsal: „*Saliové, ti tančící kněží, aby mohli hodovat, potřebují, kdo by jim na to půjčil. Úředníci vypočítávají náklady herkulánských desátek na hostiny.*“²⁷⁾

Bronzové závaží (93 kg) z 6. století před Kristem, nalezené v Iránském Susa. Řecký nápis na závaží říká: „Aristolochos a Thrason věnují Apollonovi desátek ze své kořisti. Zhotovil ho Isikles, syn Kydimandrose.“ Kresba: DOK.

V **Řecku** bylo odvádění desátků pohanským bohům už od prastarých časů nepsaným zákonem:

„U Řeků platil v dávných dobách zákon, že když dobudou nějaké město, pošlou Apollónovi desátý díl kořisti, například ze sta býků deset, stejně z koz a stejně i ze všeho ostatního, z peněz, z mužů, z žen.“²⁸⁾

Pokud si položíme otázku, odkud brali Řekové tak obrovské množství financí na postavení všech svých chrámů a soch, nemůžeme při hledání odpovědi opomenout citovat názor **Flaceliéra**, který napsal:

„V klasické době už vítězové neobětovali bohům vše, co nepřátelům ukořistili, ale jen desetinu (dekate), desátek. Takový je tedy původ těch často nádherných památníků, sousoší nebo pokladnic, jež stály hustě vedle sebe kolem posvátných cest k panhelénským svatyním, například do Delf, a které později tak pobuřovaly řecké vlastenectví Plutarcha, kněze Apollóna Pythijského: „Je možné nepohoršit se při pohledu na všechny ty památníky, které ze všech stran obklopují boha, na ty prvotiny a desátky, plody řeží, válek a loupeží, a na ten chrám naplněný válečnou kořistí získanou na Řecích?“²⁹⁾

Podobně jako Římané také i Řekové někdy odváděli desátky svým panovníkům; například za athénské tyranu **Peisistrata** (560-527 př. Kr.) byly pro něj vybírány desátky ze sklizně:

„Současně mu tak kynuly i větší důchody, když půda byla obdělávána; vybíral totiž desátek ze sklizně.“ Athénská ústava přitom zaznamenává i stížnost jednoho muže na tento desátek: *„Samé zlobení a trápení - a i z toho zlobení a trápení by měl Peisistratos dostat desátek.“³⁰⁾* V antických knihách se také setkáme s desátkou, které byly dány blíže nejmenovaným bohům. Thukydides napsal: *„...rozdělili celou zemi kromě té, která patřila Méthymňanům, na tři tisíce dílů, tři sta jich vybrali a zasvětili bohům, ostatní díly přidělili losem athénským občanům...“³¹⁾* Xenofón napsal: *„Athéňané očekávali, že Thébané desátkem ze svého majetku propadnou*

bohu.“³²⁾ A na jiném místě píše: „Uskuteční se možná dávný výrok, podle něhož se bude obětovat z thébské kořisti desátek.“³³⁾

Bronzová soška Athény Promachos. Nápis na podstavci říká: „Meliso odvedla desátek Athéně“ z r. 450 před. Kr. Foto: J. Spencer.

Nejčastěji však byly desátky dávány zcela konkrétním pohanským božstvům jako oběť do **Delf**, **Olympie** a **Athén**. Podívejme se nyní na starověké zmínky o těchto městech:

Delfy

Aigeus: „Měl v Athénách svoje héraon a v Delfech sochu, věnovanou prý mezi jiným z desátku válečné kořisti Marathónské.“³⁴⁾ Hérodotos píše v Dějinách: „...Za desátý díl svého jmění dala (Rodópis) zhotovit rožně na pečení celých kusů skotu, celé ze železa, tolik kusů, na kolik desetina stačila a poslala je do Delf...“³⁵⁾ A Xenofón napsal: „uchránil zemi přátel před pleněním, kdežto nepřátelskou vybrakoval tak, že za dvě léta mohl obětovat delfskému bohu víc než sto talentů jako desátek.“³⁶⁾ A jinde napsal: „Potom Ágis přišel do Delf a obětoval desátek...“³⁷⁾ A dále píše: „Agésiláos dorazil do Delf a obětoval Apollónovi desátek z kořisti, který nebyl menší nežli sto talentů.“³⁸⁾ V Delfách je dřevěný kůň: „Na podstavci pod dřevěným koněm je nápis, že sem byly dary věnovány jako desátek z kořisti bitvy marathónské.“³⁹⁾ A Pausanias píše: „Tarantští odeslali do Delf ještě jiný desátek, když zvítězili nad barbarskými Peuketii.“⁴⁰⁾ A dále píše o Delfách: „V samé blízkosti lva je umístěn Apollón Messalských jako desátek z námořní bitvy s Karthagiňany.“⁴¹⁾ A Herodotos napsal: „Ti z Řeků, kdo se bez přinucení poddali Peršanovi, ač jejich věci stály dobře, budou z jedné desetiny učiněni otroky boha delfského“⁴²⁾ A jinde píše: „Z desetiny kořisti z té bitvy byly postaveny ony veliké sochy, stojící okolo třínožky před chrámem v Delfech a jiné takové v

Abai. “⁴³⁾ Do Delf byly také odvedeni lidé jako desátek: „...na Euboi prý kdysi vypukl velký hlad a Chalkidští situaci vyřešili tak, že věnovali desetinu svého obyvatelstva delfskému chrámu, což se na jedné straně jevílo jako zbožný čin, ale zároveň to bylo i účinné opatření, jak přijatelným způsobem snížit počet vlastního hladovějícího obyvatelstva. Takové desátky ovšem nadlouho v Delfách zůstat nemohly, a tak se novým domovem Chalkidských stalo místo na nejjižnějším cípu Itálie, kde kolonisté založili z Apollónova pověření město Rhégion.“⁴⁴⁾

Velké pozornosti se ve starověku dostalo řeckému ostrovu **Sifnos**. Píší o něm Herodotos i Pausanias a z jejich knih víme, že v Delfách:

„...nalezneme pokladnici ostrova Sifnu, nejbohatší v posvátném okrsku. Pausaniás vypráví, že byla zbudována na Apollónovu žádost z desátku výnosu zlatých dolů na ostrově Sifnu. Když ale peněz chtiví obyvatelé ostrova přestali tuto daň platit, byli tvrdě potrestáni: doly zmizely a ostrov byl potopen.“⁴⁵⁾ Pojďme však již ke prameni a nechme hovořit přímo Hérodota: „...měli na ostrově zlaté a stříbrné doly, a to tak bohaté, že z desetiny jejich výtěžku zbudovali v Delfech pokladnici, která se vyrovná nejbohatším.“⁴⁶⁾ Podívejme se také, co Pausaniás skutečně o Sifnu napsal: „Ostrov Sifnos vydával na světlo zlatou rudu i přikázal bůh jeho obyvatelům, aby z užitku odevzdávali desátek do Delf. Postavili tedy pokladnici a desátek skutečně odváděli. Později však od dávky ustoupili ve své nenasytosti a tehdy jim také zlaté doly moře zatopilo.“⁴⁷⁾

Již podruhé se zde setkáváme s principem domnělého trestu za neodvádění desátků. Přírodní katastrofa, jež postihla obyvatele ostrova Sifnos, tak byla ve starověku okamžitě připsána na vrub jejich nechotě odvádět desátky do Delf.

Také **Etruskové** ze zaniklého starověkého města Spiny, ležícího v Itálii, odváděli desátky do Delf:

„...město bohatlo a v posvátných Delfách, kam se posílaly desátky jako dík bohům, stála pokladnice spinských občanů po boku pokladnic tak proslulých králů, jako byli Gyges a Kroisos...“⁴⁸⁾ A nakonec Pausaniás o Delfách píše: „...sochy jež jsem přepočítal, vytvořil Feidiás a po pravdě řečeno jsou i tyto desátky z kořisti v bitvě...“⁴⁹⁾

Olympie

A Pausaniás píše: „Také obětují Poseidónovi onoho býka a hned po oběti ryby pochyťají. Jako desátek lovu umístí votivní dar v Olympii a v Delfách.“⁵⁰⁾ Ve smlouvě mezi Athénami a Chalkidou je psáno: „A ten, kdo přísahu nesloží, nechť ztrácí svá občanská práva a jeho majetek nechť je proměněn v obecní a desetina z toho majetku nechť je nedotknutelným desátkem Dia Olympského.“^{51) 52)} A o další soše Dia v Olympii čteme: „Nápis na ní hlásá, že je to desátek z války Fóků a Thessalských.“⁵³⁾

Athény

Dále Pausaniás píše: „Jsou tu dva dary pořízené z desátku válečné kořisti Athéňanů: bronzová socha Athény z věcí vzatých Médům, přistávším u Marathónu, dílo to Feidiovo, boj Lapithů s Kentaury na štítě a ostatní vypouklé práce vytepal Mýs...“ a dále říká: „Také bronzový vůz tu je, pořízený z desátku kořisti odňaté Boióťanům a Chalkidským na Euboi.“⁵⁴⁾ V Athénách byly: „...také dvě sochy objednané u Feidia za desátek z válečné kořisti, Athéna Promachos, která „bojuje v prvních řadách“ a Athéna Lemnia, darovaná obyvateli Lemnu. Socha Athény Promachos byla z bronzu a měla obří rozměry. Představovala 7,5 m vysokou bohyni vyzbrojenou korintskou přilbou, kopím a štítem. Socha Athény Lemnie... znázorňuje opačnou stránku bohyně - je beze zbraní a přilbu drží v ruce... připomíná mírumilovnou kolonizaci Atiky.“⁵⁵⁾ Pausaniás napsal, že Megarští mají na vrcholu Akropole chrám

Apollónův a k němu náleží: „Apollón zvaný Pýthijský (Pythios) a Přinášející desátky z kořisti (dekateforos) se podobají nejspíše dřevěným sochám.“⁵⁶⁾

Tento přívlastek „přinášející desátky z kořisti“, kterým byl Apollón pojmenován, nám zřetelně odhaluje, že desátky byly velmi frekventovaným prvkem v řeckém náboženství.

Restaurovaná polychromovaná výzdoba vlysu z desátkové pokladnice Sifnos v Delfách z r. 525 před Kristem.
Foto: Marsyas.

Drobné zmínky o desátcích nám dále ukazují, že byly občas odvedeny také do **Amyklai, Isthmu a Élis**:

V Amyklách náleží olympijskému vítězi Ainétovi: „...socha a kovové trojnožky; nejstarší z nich byly urobena z desátého dílu kořisti z messénských válek.“⁵⁷⁾ A Hérodotos napsal: „Jakmile snesli Řekové poklady na jednu hromadu, oddělili desátek pro delfského boha (z něhož byla obětována zlatá trojnožka, která stojí blízko oltáře na tříhlavém bronzovém hadu), pro boha olympijského (z něhož pořídili desetiloketní sochu Diovu) a pro boha na Isthmu (z něhož dali postavit sedmiloketní sochu Poseidónovu). Ostatek rozdělili a každý dostal, čeho byl hoden, ať šlo o perské souložnice, či o zlato a stříbro nebo o jiné poklady a soumary. Co dostali ti, co se v bitvě u Plataj vyznamenali, o tom se nikde nevypráví, myslím však, že i oni byli obdařeni.“⁵⁸⁾ O Éliděanech v Élis čteme: „...vzali z korkýrské země daleko více, z desátku kořisti pak postavili toto sloupořadí.“⁵⁹⁾

Nyní se již podíváme, která božstva dostávala desátky nejčastěji:

Apollón

O Krotoňanech je psáno: „Když pak slíbili Apollinovi desátý díl kořisti, přislíbili mu Lokrané, když i o božské odpovědi i o jejich slibu zvěděli, devátý díl a tajili tuto věc, aby nebyli sliby předstíženi.“⁶⁰⁾ A Xenofón napsal: „Thébané... si dělali nároky na Apollónův desátek dekelejský...“⁶¹⁾ Mramorová socha Apollóna z 6. století př. Kristem (ve sbírkách Univerzity v Illinois) má na noze vytesán nápis: „Amphias věnoval desátek dalekému střelci (Apollónovi).“ Otto píše: „Ve starších dobách i celé podmaněné národy od vítěze zasvěcovány některému bohu, zejména delfskému Apollónovi; anebo obce v těžkých dobách desátek svých obyvatelů bohu věnovaly.“⁶²⁾ Macrobius píše o orákulu: „Slušte se s nimi, desátek pošlete Foibovi (příjmení Apollóna), hlavy pošlete Hádovi a muže otcí.“⁶³⁾

Artemis

Xenofón napsal: „Desátek, který vybrali pro Apolona a pro efezskou Artemidu, rozdělili si velitelé mezi sebou, takže každý opatroval svou část pro bohy.“⁶⁴⁾ V září 2006 byl během vykopávek na západní straně Agory objeven kamenný blok, na kterém je vyryto: „Eupolemos syn Simalose věnoval andron pro Artemis Astiás jako desátek.“ Nápis pochází z 3-4 století př. Kristem.⁶⁵⁾ Xenofón pak dále znovu píše: „Z posvěcených peněz dal Xenofon postavit oltář a chrám, a i do budoucnosti určil desetinu plodin z pozemků na pořádání obětí bohyni.“⁶⁶⁾ A na posledním místě píše: „Chrám, byť malý, připomínal velký chrám v Efesu a socha bohyně, třebaže zhotovená z cypřišového dřeva, je jako ta zlatá v Efesu. Poblíž chrámu stojí tabule s tímto nápisem: „Tento pozemek je zasvěcen Artemidě. Kdokoli zde žije a sklízí úrodu, musí z ní každý rok obětovati desátý díl a z toho, co zbude, nechť udržuje chrám. Nebude-li to dodržováno, bohyně si to vyřídí.“⁶⁷⁾

Již potřetí se zde setkáváme s hrozbou trestu pro neplatiče desátků. Tato posledně zmíněná hrozba odplatou (trestem⁶⁸⁾) od bohyně nám zřetelně ukazuje, že Řekové při dávání desátků neměli příliš na vybranou; buďto je dávali a božstvo je nechalo na pokoji, anebo je neplatili a božstvo si to s nimi vyřídilo.

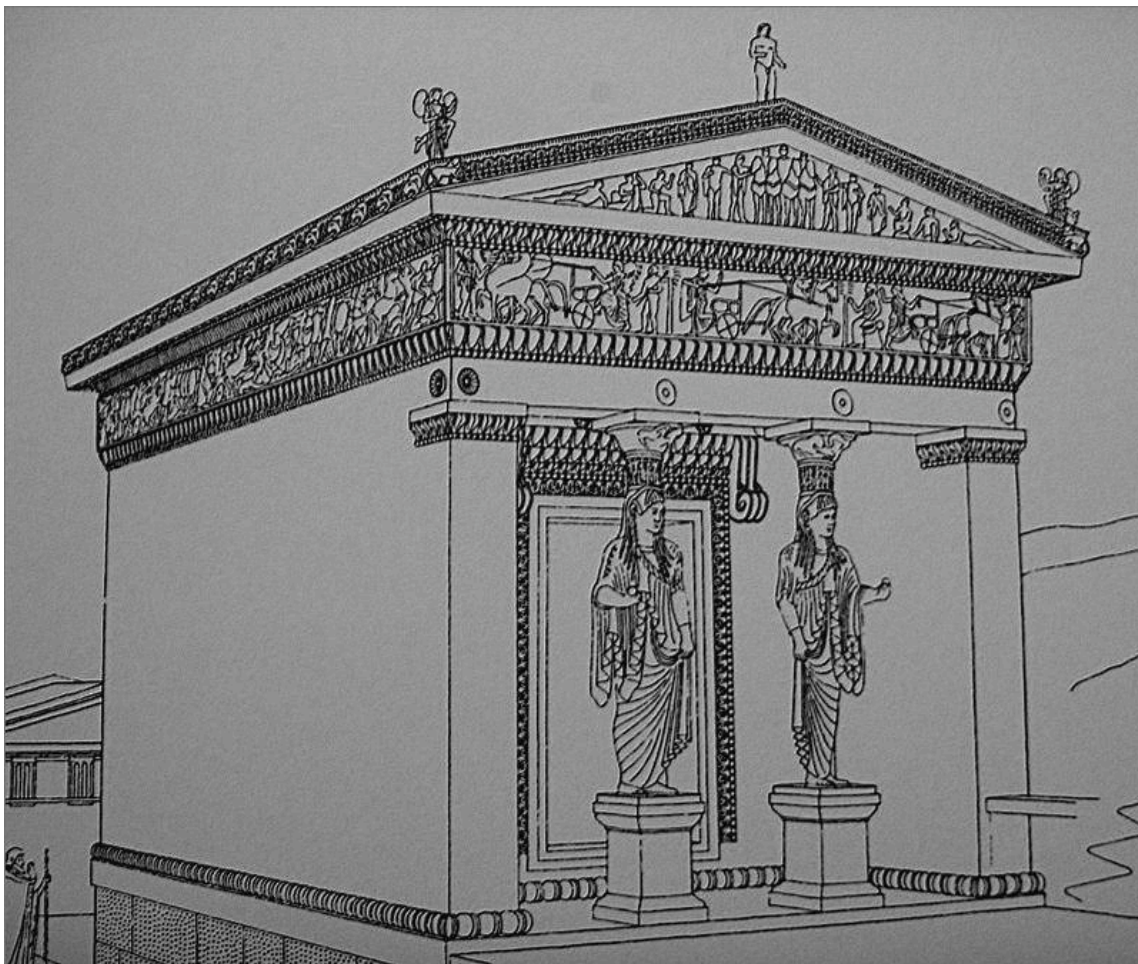
Asklépios

„Amphimnastos byl dovozce ryb. Tento muž dodával ryby v Arkádii, přísahal, že věnuje Asklépiovi desátek z prodeje ryb, ale svůj slib nesplnil. A když prodával ryby v Tegea, náhle se objevili komáři ze všech stran (Podle jiného čtení do ryb udeřil blesk a spálil je⁶⁹⁾) a vrhli se na něho. Shromáždil se velký zástup a sledoval to divadlo. Amphimnastův podvod byl odhalen. Tehdy prosil Boha, aby mu dal další ryby a desátek již Amphimnastos věnoval Asklépiovi.“⁷⁰⁾

S principem trestu za neodvedení desátku se zde setkáváme konečně i počtvrté. Vidíme tedy, že byl hojně rozšířen v prastarém řeckém náboženství. Nepřekvapí pak, že tuto myšlenku strachu z božího trestu později s úspěchem využila i katolická církev⁷¹⁾. Díky němu dosáhla toho, že se křesťané báli, zda se po smrti dostanou do nebe, nebudou-li platit desátky.

Athéna (Pallas Athéna)

Hérodotos píše: „Desetinu výkupného obětovali bohyni, dali za ni poříditi měděné čtyřspřeží. Byl na něm tento nápis: ...Železným poutem ztlumili tvrdě nepřátel pýchu. Z desátku Palladě zde čtyřspřeží postaveno.“⁷²⁾ Dále v Athénskému nápisu z r. 445 př. Kr. je napsáno: „ať je stížen atimii on sám i jeho děti a jeho majetek ať je zabaven a desetina ať patří bohyni...“⁷³⁾ Také v zakládací listině druhého Athénskému námořního spolku z r. 378 př. Kr. je psáno: „jeho jmění ať je zabaveno a desetina ať připadne bohyni; a ať je postaven před soud Athénanů i spojenců...“⁷⁴⁾ A dále Xenofón píše: „Bude-li rozhodnuto, že jsou vinni, nechť podstoupí trest smrti... ať propadnou majetkem lidu, jeho desátá část ať náleží bohyni.“⁷⁵⁾ Hejnic nám objasňuje, že onou nejmenovanou bohyní byla skutečně Athéna: „tj. Athéně, která byla v Athénách státním božstvem a do jejíž pokladnice se ukládaly desátky ze zkonfiskovaného majetku.“⁷⁶⁾

Pokladnice ostrova Sifnos v Delfách. Postavená pro desátky, které do Delf každoročně obyvatelé ostrova odváděli. Na kresbě je rekonstrukce vstupu do pokladnice. Foto: Jeremy.

Herkules

Otto napsal: „Zejména panovalo u Římanů mínění, obětoval-li kdo Herkulovi 1/10 jmění, že mu tento pomáhal k jeho rozmnožení.“⁷⁷⁾ a jinde píše: „Záhy zavedena i oběť soukromá (decima), při níž vojevůdcové po vzoru Herkulově obětovali bohu desátý díl kořisti, soukromníci pak zejména obchodníci, desátý díl zisku nebo jmění... Desátý díl jmění Herkulovi prý obětovali Sulla, Lucullus a Crassus... Z vojevůdců obětovali Herkulovi desátek L. Mummius Achaicus při svém triumfě v Reatě r. 145, jenž mimo to bohu zřídil v Římě svatyni se sochou, pocházející patrně z kořisti korinthské, dále bez pochyby též Marius při svém triumfě r. 104.“⁷⁷⁾ O Crassovy psal nejprve Plutarchos: „...potom jako konsul zasvěcoval Héraklovi (ode všeho) desátek...“⁷⁸⁾ Macrobius zmiňuje Herrenuse, který: „stal se obchodníkem a protože se mu vedlo, obětoval desátek ze svého výtědku Herculovi“⁷⁹⁾ a také připomíná Varra, který napsal: „že naši předkové byli zvyklí obětovat Herculovi desátek.“⁸⁰⁾ A Cicero píše: „Také Herkulovi nikdy nikdo neslibil desátek s motivem, aby se (na oplátku) stal moudrým.“⁸¹⁾

Oddělení desátků ze stáda se stalo také součástí řecké mytologie o Herkulovi: Král Eurystheus uložil bájnému silákovi Héraklovi jako pokání za jeho předešlé zlé činy vykonat dvanáct obtížných úkolů. Vymýšlel je, ale i s velkou chutí Hérakla urážel a ponižoval... Pátým úkolem v řadě bylo vyčištění chlévů krále Augiáše, který měl nejen ohromná stáda dobytka, ale ještě bohové zařídili, že stáda byla plodná a odolná vůči všem nemocem. A když třicet let nikdo nekydal hnůj a puch zamořoval celý Peloponéský poloostrov, měl zasáhnout Hérakles.

Ten obhlédl situaci a za slib odměny - desetiny stád - slíbil, že bude večer vše čisté, uklizené. Pak prorazil na dvou místech zdi, změnil tok dvou blízkých řek *Alfeios a Péneios* a jejich proud se prohnal chlévy a stájemi. Úkol byl večer hotov. Bohatý, ale lakomý Augiáš se začal vytáčet a dohadovat, že úkol byl zadaný Eurystheem a potom ještě zapíral, že by desetinu stád slíbil.

Zasedl soud a Héraklés a Augiášův syn Fýleus byli vyhnáni ze země a navíc Eurystheus úkol neuznal za splněný, protože prý si Augiáš Hérakla na práci najal. Vše mělo dohru po letech - Héraklés zničil Augiášovo království, krále zabil a na jeho místo dosadil jeho syna.

Héra

Hérodotos v Dějinách píše: „Desetinu svého zisku, šest talentů, Samští vzali a dali za ni pořídit bronzovou nádobu... Nádobu obětovali do chrámu Hérina...“⁸²⁾

Athéna Lemnia. Feidias tuto sochu zhotovil z desátku válečné kořisti od obyvatel ostrova Lemnos. Foto: Shakko.

Poseidon Erechtheus

Otto napsal: „Socha jeho (Erechthea) stála v Athénách na Agóře a do Delf z desátku marathónské kořisti věnována jeho socha Feidiem vytvořená.“⁸⁴⁾

Démétér

Buttinová píše: „Démétér dostává desátek z ječmene a pšenice.“⁸⁵⁾ A Callimachus píše v Epigramech o Démétér, které Akrisios: „dává dary jak desetinu jeho zrn. Protože to tak slíbil.“⁸⁶⁾